

пила міжнародну угоду (на міжнародно-правовому рівні); 3) в економічному розумінні – як заходи впливу, застосовувані банком до порушників фінансової, касової, розрахункової та кредитної дисципліни.

На авторське переконання, конституційно-правові санкції – це передбачені конституційно-правовими нормами негативні наслідки, що накладаються в примусовому порядку на певного суб'єкта за вчинення конституційного делікту; певні утиски політико-правового характеру, яких він має зазнати в результаті притягнення до конституційно-правової відповідальності.

У ході дослідження також було встановлено, що санкції конституційно-правової відповідальності виконують каральну (репресивну), компенсаційну, морально-політичну, попереджувальну (превентивну, преюдиційну), виховну та правовідновлюючу функції.

З урахуванням юридичної природи санкцій конституційно-правової відповідальності у статті також обґрунтовано, що вони класифікуються за різноманітними критеріями: за колом суб'єктів, до яких вони застосовуються; за своїм змістом (характером негативних наслідків, що вони несуть для правопорушника); за процедурою накладення; за часом застосування.

За результатами наукового дослідження також визначено основні форми санкцій конституційно-правової відповідальності, до яких віднесено: скасування або призупинення дії актів державних органів та органів місцевого самоврядування або їх окремих положень; припинення діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб; анулювання юридичних результатів тих або інших конституційно-правових дій; обмеження або призупинення деяких основних прав громадян; скасування рішення про прийняття до громадянства України тощо.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність, юридична відповідальність, конституційно-правова відповідальність, санкції, правові санкції, конституційно-правові санкції, санкції конституційно-правової відповідальності.

Красій М.О.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В САНКЦІЯХ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

УДК 343.7

Постановка проблеми. Починаючи з 2009 року, Україна здійснила низку важливих кроків у сфері протидії корупційним

злочинам. Ці зусилля, перш за все, втілилися у чисельних змінах до положень законодавства, які встановлюють відповідальність за такі злочини. Законодавчі новели не завжди мають досконалий та несуперечливий характер, що потребує окремої уваги та аналізу. Однак ефективність тих положень у сфері кримінальної відповідальності за корупційні злочини, які умовно можна назвати досконалими, залежить від якості судової практики їх застосування [1].

Однією з складових частин загальної проблеми є застосування покарання у виді позбавлення волі в санкціях за корупційні злочини вчинені шляхом зловживання службовим становищем. Однак цьому дослідженню, на нашу думку, приділяється недостатньо уваги. Тому й виникла нагальна потреба розглянути ефективність покарання у виді позбавлення волі в аспекті гуманізації кримінально-правової політики. Завданням даної статті є висвітлення та аналіз останніх досліджень і публікацій, судової практики з поставленої проблеми, а також ефективності різних строків покарання у виді позбавлення волі в санкціях за корупційні злочини, що полягають у заволодінні певними предметами вчинені шляхом зловживання службовим становищем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-прикладні аспекти вказаної проблеми були досліджені у працях таких вчених: С.І. Демет'єва, К.П. Задої, І.Я. Козаченко, О.Є. Лейста, Н.А. Орловської, С.Л. Остапца, Ю.В. Філея, М. І. Хавронюка та ін..

Мета роботи. Проведення аналізу судової практики щодо застосування покарання у виді позбавлення волі в санкціях за корупційні злочини вчинені шляхом зловживання службовим становищем.

Виклад основного матеріалу. Перелік корупційних злочинів визначено в примітці до ст. 45 КК України, які умовно можна поділити на три групи:

а) корупційні злочини, що полягають у так званому активному та (або) пасивному підкупі (статті 354, 368–369-2 КК);

б) корупційні злочини, що полягають у заволодінні певними предметами шляхом зловживання службовим становищем (статті 191, 262, 308, 312, 313, 357, 410 КК);

в) корупційні злочини, що полягають у зловживанні владою, службовим становищем чи повноваженнями (статті 364, 364-1, 365-2 КК) [1].

Злочини, передбачені статтями 210 та 320 КК [1], попри те, що вони згадані в примітці до ст. 45 КК, не розглядаються нами як корупційні, оскільки законодавчі характеристики цих злочинів не узгоджуються з визначенням корупційного правопорушення, передбаченим у ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції» [2].

Проблема соціальної обґрунтованості санкцій складна і багатоаспектна, оскільки ж явище приватного порядку залежить від безлічі інших аспектів, зокрема від соціальної обґрунтованості всієї системи покарань, інакше неможливо вести мову про пошуки і побудову таких санкцій. При побудові і застосуванні кримінально-правової санкції варто виходити не тільки з того, яких результатів з її допомогою досягає держава в боротьбі зі злочинністю, але і враховувати, наскільки вона відповідає гуманістичним поглядам суспільства на визначеному етапі. Дослідження системи покарань, які відображені в санкціях через призму гуманістичних ідей, є важливим завданням кримінальної науки [3, с. 102-103].

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) передбачає запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, як цілі покарання [4]. Згідно з ч. 1 ст. 1 КК, кримінальний закон має одним із своїх завдань запобігання злочинам. Для здійснення цього завдання КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, котрі їх вчинили (ч. 2 ст. 1) [4]. Результат досягається не окремо закріпленим у нормі складом злочину й окремо передбаченим за його вчинення покаранням, а їх спільним впливом на свідомість людей [5, с. 9].

Можна навести безліч аргументів на користь незастосування покарання у вигляді позбавлення волі, а саме:

– економічні збитки, завдані державі, засудженим не компенсуються, оскільки він фізично позбавлений можливості заробити кошти та це зробити, перебуваючи у виправній установі;

– зростають видатки держави та утримання установ позбавлення волі;

– у засудженого втрачаються зв'язки з родиною, суспільством, натомість розвивається тюремна субкультура, яка в майбутньому може стати причиною рецидивної злочинності чи антисоціальної поведінки;

– при перебуванні в місцях позбавлення волі протягом тривалого часу засуджені частково втрачають професійні навички;

– у засудженого формується психічні відхилення;

– втрачається здоров'я та розвиваються інфекційні хвороби;

– після звільнення особи з місць позбавлення волі засудженій особі складно працевлаштуватися [6].

О. Е. Лейст зазначав, що основна мета санкцій – запобігання правопорушень, а якщо правопорушення скоєне, то застосування і реалізація санкції спрямовані на досягнення завдання загальної та спеціальної превенції [7, с. 7].

Н.А. Орловська для позбавлення волі на визначений термін пропонує встановити 6 ступенів: від 1 до 3 років, від 3 до 5 років, від 5 до 8 років, від 8 до 10 років, від 10 до 13 років, від 13 до 15 років, а для позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських та виправних робіт, арешту, обмеження волі можуть бути передбачені 2 ступеня суворості – від нижньої межі до половини строку та від половини строку до верхньої межі [8, с.584].

Проаналізуємо санкції корупційних злочинів, що полягають у заволодінні певними предметами шляхом зловживання службовим становищем (статті 191, 262, 308, 312, 313, 357, 410 КК України).

Санкція ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» передбачає такі види покарання: основні – штраф, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі; додаткові – позбавлен-

ня права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація майна.

Позбавлення волі як вид покарання передбачено у ч. 1-5 ст. 191 КК України. Термін покарання – від не визначено до 12 років.

Проаналізувавши судову практику ми можемо сказати, що у 2019 р. судами України було винесено 280 вироків за ст. 191 КК України (1 – виправдувальний, 279 – обвинувальних). Зокрема покарання у виді позбавлення волі було ухвалено 135 вирокami. А саме, призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 1 рік та визнано винним за ч. 1 ст. 191 КК України у 28 вирокax, строком на 2 роки та визнано винним за ч. 1 ст. 191 КК України у 28 вирокax, строком на 3 роки та визнано винним за ч. 1 ст. 191 КК України у 1 вирокy, строком на 4 роки та визнано винним за ч. 1 ст. 191 КК України у 1 вирокy; призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 1 рік та визнано винним за ч. 2 ст. 191 КК України у 5 вирокax, призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 2 роки та визнано винним за ч. 2 ст. 191 КК України у 4 вирокax; призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки та визнано винним за ч. 3 ст. 191 КК України у 39 вирокax, призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 4 роки та визнано винним за ч. 3 ст. 191 КК України у 18 вирокax, призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років та визнано винним за ч. 3 ст. 191 КК України у 6 вирокax; призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років та визнано винним за ч. 4 ст. 191 КК України у 3 вирокax; призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років та визнано винним за ч. 5 ст. 191 КК України у 1 вирокy, призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 7 років та визнано винним за ч. 5 ст. 191 КК України у 1 вирокy.

Санкція ст. 262 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем» передбачає тільки один вид покарання – позбавлення волі від 3 до 15 років в залежності від частини статті.

У 2019 році суди винесли 4 обвинувальні вироки за ст. 262 КК України. Призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки у 2 виробах і строком на 3 роки 6 місяців у 1 вирокі та визнано винним за ч. 1 ст. 262 КК України (вчинені шляхом шахрайства); призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років та визнано винним за ч. 2 ст. 262 КК України у 1 вирокі (вчинено шляхом зловживання службовим становищем).

Санкція ст. 308 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» передбачає такі види покарання: основне – позбавлення волі; додаткові – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація майна.

Протягом 2019 року суди винесли 5 обвинувальних вироків за ст. 308 КК України. Призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки та визнано винним за ч. 1 ст. 308 КК України у 1 вирокі (шляхом викрадення), покарання у виді позбавлення волі строком на 3 та 5 років та визнано винним за ч. 1 ст. 308 КК України – 2 вироби (шляхом шахрайства); призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років та визнано винним за ч. 2 ст. 308 КК України у 1 вирокі (шляхом шахрайства); призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 7 років та визнано винним за ч. 3 ст. 308 КК України у 1 вирокі (шляхом розбою). У 2019 р. суди не виносили вироби за ч. 2 та 3 ст. 308 КК України, які були б вчинені шляхом зловживання службовим становищем.

Санкція ст. 312 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» передбачає такі види покарання: основні – штраф, арешт, обмеження волі, позбавлення волі; додаткові – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація майна.

Відповідальність за даний злочин вчинений шляхом зловживання службовим становищем передбачена санкцією ч. 2, 3 ст.

312 КК України і термін покарання у виді позбавлення від 3 до 12 років. У 2019 році суди не виносили вироки за ст. 312 КК України.

Санкція ст. 313 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням» передбачає такі види покарання: основні – штраф, арешт, обмеження волі, позбавлення волі; додаткове – конфіскація майна.

Суди у 2019 році винесли 2 обвинувальних вироки за ст. 313 КК України. Призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 4 роки та визнано винним за ч. 2 ст. 313 КК України у 1 вирокі; призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років 6 місяців та визнано винним за ч. 3 ст. 313 КК України у 1 вирокі. Винні у скоєнні кримінального правопорушення не відносяться до осіб, які могли б вчинити правопорушення із зловживанням службовим становищем.

63 обвинувальні вироки за ч.1 та 3 ст. 357 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штамів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження» були винесені судами України. Однак, вид покарання у виді позбавлення волі передбачено тільки у санкції ч.2 ст. 357 КК України – за якою суди не винесли жодного вироку.

Санкція ст. 410 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» передбачає тільки один вид покарання – позбавлення волі від 3 до 15 років в залежності від частини статті.

На основі проведеного аналізу судової практики ст. 410 КК України у 2019 році суди винесли 11 обвинувальних вироків. Призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки та визнано винним за ч. 1 ст. 410 КК України у 1 вирокі (вчинено шляхом шахрайства); призначено покарання у виді позбавлення

волі строком на 5 років та визнано винним за ч. 3 ст. 410 КК України у 10 вироків (вчинені в умовах особливого періоду). Винні у скоєнні кримінального правопорушення не відносяться до осіб, які вчинили правопорушення із зловживанням службовим становищем.

Отже, з наведеного ми можемо побачити, що в санкціях статей, які досліджуються передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від 3 років, за винятком санкцій ч. 1 та 2 статті 191 КК України, які визначає позбавлення волі до 4 та 5 років. Тобто законодавцем тільки в одній статті передбачена доцільність короткострокового позбавлення волі, яка на нашу думку є мало-ефективною.

На це у своїх роботах звертають увагу багато вчених. Так, С. І. Дементьев пише, що і практика, і наукові дослідження показали, що короткострокове позбавлення волі для багатьох злочинців, як правило, малоефективне [9, с. 11]. І.Я. Козаченко відзначає, що наявність у санкціях короткострокового покарання у вигляді позбавлення волі навряд чи можна визнати правильним, виходячи з його малої ефективності. Тому законодавець і надає правозастосовчим органам можливість звести до мінімуму застосування коротких термінів позбавлення волі [10, с.194].

На думку С.Л. Остапца, покарання у виді позбавлення волі терміном до трьох років малоефективне, оскільки злочинець за цей час не отримує достатніх стимулів і можливостей усвідомити протиправність своєї поведінки, а перспектива позбавитися волі в майбутньому його вже не лякає. В результаті суспільство одержує не виправлену людину, а потенційного рецидивіста і правового нігіліста [11]. Повністю підтримуємо позицію вчених і вважаємо, що судам недоцільно застосовувати покарання у виді позбавлення волі на 1 та 2 роки як це відбувається на практиці (приклад застосування покарання ст. 191 КК України за 2019 рік на 1 рік позбавлення волі суди винесли 33 вироків, на 2 роки – 32 вироків).

Висновки. Викладене дозволяє стверджувати, що позбавлення волі як вид покарання у санкціях статей за корупційні злочини, що полягають у заволодінні певними предметами шляхом зловживання службовим становищем невеликої тяжкості не повинен

застосовуватися, а за злочини середньої тяжкості повинен застосовуватися на строк від трьох років.

З метою удосконалення санкцій пропонуємо внести такі зміни до КК України:

- санкцію ч. 1 ст. 191 КК України викласти у такій редакції: «карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого»;

- санкцію ч. 2 ст. 191 КК України викласти у такій редакції: «карається штрафом від ста до двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років»;

- санкцію ч. 1 ст. 312 КК України викласти у такій редакції: «караються штрафом від сімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк від одного до трьох років»;

- санкцію ч. 2 ст. 313 КК України викласти у такій редакції: «караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років»;

- санкцію ч. 2 ст. 357 КК України викласти у такій редакції: «караються штрафом від сімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

1. *Задоя К., Хавронюк М. Узагальнення проблем застосування законодавства, що встановлює відповідальність за корупційні злочини.*
URL: <https://www.pravo.org.ua/img/books/files/1571912565cplr.%20applying%20of%20anti-corruption%20legislation.pdf>

2. *Про запобігання корупції: Закон України від 02.01.2020 р. № 1700-VII.*
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Філей Ю.В. *Застосування покарання у виді позбавлення волі в санкціях за злочини проти власності. Право і безпека.* 2005. № 4(1). С. 102-106.
4. *Кримінальний кодекс України від 16.01.2020 р. № 2341-III.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Филимонов В.Д. *Норма уголовного права: монография. Санкт-Петербург: «Юрид. центр Пресс», 2004. 281 с.*
6. *Пояснювальна записка до проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо деяких злочинів, які караються штрафами)».* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2677&skl=8
7. Лейст О.Э. *Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы): монография. Москва: Изд-во МГУ, 1981. 240 с.*
8. Орловская Н.А. *Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций: монография. Одесса: Юрид. л-ра, 2011. 624 с.*
9. Дементьев С.И. *Построение уголовно-правовых санкций в виде лишения свободы: монография. Ростов-на-Дону: Из-во Ростовского ун-та, 1986. 157 с.*
10. Козаченко И.Я. *Санкций за преступления против жизни и здоровья: обусловленность, структура, функции, виды: монография. Томск: Изд-во Томского ун-та, 1987. 232 с.*
11. Остапец С.Л. *Государство становится гуманнее. Юридическая практика.* 2001. № 16.

Красій М.О. Застосування покарання у виді позбавлення волі в санкціях за корупційні злочини, вчинені шляхом зловживання службовим становищем

У статті розглянуто застосування покарання у виді позбавлення волі в санкціях за корупційні злочини вчинені шляхом зловживання службовим становищем. Автор вважає, що судам недоцільно застосовувати покарання у виді позбавлення волі на строк 1 та 2 роки. З'ясовано, що позбавлення волі як вид покарання у санкціях статей за корупційні злочини, що полягають у заволодінні певними предметами шляхом зловживання службовим становищем невеликої тяжкості не повинен застосовуватися, а за злочини середньої тяжкості повинен застосовувати на строк від трьох років.

Ключові слова: санкція, покарання, позбавлення волі, корупційні злочини, зловживання службовим становищем.

Krasiy M.O. *The application of the penalty of imprisonment in sanctions for corruption crimes committed by abuse of official position*

The article examines the use of imprisonment in sanctions for corruption offenses committed through abuse of office. The author considers that it is inappropriate for

the courts to apply a sentence of imprisonment for a term of 1 and 2 years. It has been found that imprisonment as a type of punishment in the sanctions of articles for corruption offenses which take possession of certain objects by abuse of office of slight gravity should not be applied, and for crimes of moderate gravity should be applied for a term of three years.

In order to improve the sanctions it is proposed to make the following amendments to the Criminal Code of Ukraine:

- sanction of Part 1 of Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine shall be reworded as follows: «Shall be punishable by a fine of up to one hundred non-taxable minimum incomes, or correctional labor for a term up to two years, or restraint of liberty for a term of up to four years, with deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities for a term up to three years or without such»;

- sanction of Part 2 of Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine shall be reworded as follows: «Shall be punishable by a fine of one hundred to two hundred tax-free minimum incomes, or restriction of liberty for a term of three to five years, with deprivation of the right to hold certain posts or engage in certain activities for a term up to three years»;

- sanction of Part 1 of Art. 312 of the Criminal Code of Ukraine read as follows: «shall be punishable by a fine of seventy to one hundred tax-free minimum incomes, or arrest for a term up to six months, or restraint of liberty for a term of one to three years»;

- sanction of Part 2 of Art. 313 of the Criminal Code of Ukraine read as follows: «shall be punished by imprisonment for a term of three to six years, with deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities for a term of up to three years»;

- sanction of Part 2 of Art. 357 of the Criminal Code of Ukraine read as follows: «shall be punishable by a fine of seventy to one hundred tax-free minimum incomes, or restriction of liberty for a term of up to three years, or imprisonment for a term of three to five years, with deprivation of the right to occupy certain positions or occupy certain positions. activities for up to three years».

Keywords: sanction, punishment, imprisonment, corruption, malpractice.

Медицький І. Б.

«КРИЗА ДОВІРИ» ДО ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ТА СУДУ ЯК ОДИН ІЗ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ НАСЛІДКІВ ІСНУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 343.9